

REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ ȘI IMPERATIVUL UNITĂȚII NAȚIONALE (1917–1918)

CZU: 94(478)1917-1918

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.4-71.11>Membru corespondent al AȘM **Gheorghe COJOCARU**E-mail: gh.cojocarue@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2997-9274>

Institutul de Istorie, USM

MOLDOVAN DEMOCRATIC REPUBLIC AND THE IMPERATIVE OF NATIONAL UNITY (1917–1918)

Summary. The present study argues that the Union of Bessarabia with the mother country, Romania, on March 27, 1918 gave expression to the natural tendency of Bessarabian Romanians to return to the ancestral hearth, representing in the complex circumstances of 1918 an authentic salvation not only for the national being in Bessarabia, but also for its consolidation and expansion democratic values throughout the Romanian space. The author emphasizes that the determining importance of Bessarabia's return its motherland made the dissolution of the Moldavian Democratic Republic perceived as a moment of inevitable separation, the popular hopes being tied to the Romanian state from now on. It is mentioned that the embryonic statehood of the territory between Prut and Dniester, as an expression of national self-determination, was a useful, important and legitimate vehicle and means in the complicated process of unchaining and finding the two banks of the Prut River. It is concluded that giving up a statehood that they did not have the resources to fully assume, which could become an easy prey for expansionist desires, the Romanians from Bessarabia, as well as the neighboring ethnic groups, have gained, instead, an entire country, part of the free European space.

Keywords: national unity, Romania, Moldavian Democratic Republic, Bessarabia, Country Council, self-determination.

Rezumat. În studiul de față se susține că Unirea Basarabiei cu țara-mamă, România, la 27 martie 1918 a dat expresie tendinței firești a românilor basarabeni de întoarcere la vatra strămoșească, reprezentând în împrejurările complexe ale anului 1918 o autentică soluție salvatoare nu numai pentru ființa națională din Basarabia, ci și pentru consolidarea și extinderea valorilor democratice în întreg spațiul românesc. Autorul subliniază că importanța determinantă a revenirii Basarabiei la trunchiul matern a făcut ca dizolvarea Republicii Democrate Moldovenești să fie percepută ca un moment de inevitabilă despărțire, speranțele populare fiind legate de statul român de acum înainte. Se menționează că statalitatea embrionară a teritoriului dintre Prut și Nistru, ca expresie a autodeterminării naționale, a fost un vehicul și un mijloc util, important și legitim în procesul complicat de descătușare și regăsire a celor două maluri ale Prutului. Se concluzionează că odată cu renunțarea la o statalitate pe care nu aveau resurse să și-o asume pe deplin, care putea deveni o pradă ușoară a pretențiilor expansioniste, românii din Basarabia, precum și etniile minoritare au câștigat, în schimb, o țară întreagă, parte a spațiului european liber.

Cuvinte-cheie: unitate națională, România, Republica Democrată Moldovenească, Basarabia, Sfatul Țării, autodeterminare.

Dintre provinciile revenite la trunchiul matern românesc în 1918, doar Basarabia și-a asumat o formă de statalitate aparte, apariția și evoluția căreia trebuie privită în contextul dezintegrării Imperiului țărilor și al agendei Revoluției ruse, al mișcării de emancipare națională și al Primului Război Mondial.

CUM A APĂRUT IDEEA REPUBLICII MOLDOVENEȘTI

Se constată, astfel, că printre revendicările fundamentale ale mișcării naționale de la 1917 cerința unei entități aparte a Basarabiei, a unei *republici*, în speță, nu se regăsește. S-a militat pentru o Dietă a teritoriului

dintre Prut și Nistru, pentru autonomia Basarabiei, pentru o serie de alte obiective de mare amplitudine politico-socială și națională, însă, din varii motive, ideea unei republici apare mai târziu. Cel care o expune public este Ion Inculeț, după alegerea sa în funcția de președinte al Sfatului Țării la 21 noiembrie 1917. Basarabia, spunea Inculeț, în baza dreptului la autodeterminare, dobândit în urma Revoluției, „va trebui să devină republică democratică, formând o parte indivizibilă din marea republică federativă democratică rusă”. Această idee, a unei „republici democratice basarabene”, a fost susținută printre primii de Pantelimon Erhan [1, p. 39], cel care a fost ales în fruntea instituției executive a Basarabiei.

Termenul „Republică Moldovenească” se întâlnește pentru prima dată în procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării din 28 noiembrie 1917, când un reprezentant al congresului de front al militarilor polonezi a salutat (oarecum surprinzător!) „Republica Moldovenească”. Drept răspuns, Pan Halippa, care prezida ședința, a declarat că „Basarabia este o parte a Moldovei, ruptă de la ea. Noi, moldovenii, proclamând Republica Moldovenească, ne mărginim cu cucerirea drepturilor noastre între Nistru și Prut. Scopul final al popoarelor este unirea poporațiilor; unirea este o chestiune a viitorului, iar noi, deocamdată, ne vom pune în slujba ordinii” [1, p. 115]. Tot atunci, poetul deputat Ion Buzdugan regreta că Declarația cu privire la Republica Moldovenească din 2 decembrie n-a fost adoptată în chiar ziua inaugurării lucrărilor Sfatului Țării [1, p. 170].

Documente de arhivă de dată mai recentă relevă că chestiunea „național-politică” în Basarabia a constituit subiectul central al unor dezbateri printre militarii basarabeni de la Odessa, cu participarea delegațiilor comitetelor militare moldovenești din garnizoanele Sevastopol, Ekaterinoslav, Herson și Novogheorgievsk, din 30 august, 1-5 septembrie 1917. Asume acolo, după mai multe discuții, s-a hotărât ca Basarabia să fie proclamată „Republică Moldovenească Populară Democratică – ca o primă fază spre Unirea” cu România, care trebuia să se înfăptuiască cu condiția respectării anumitor drepturi democratice și naționale, câștigate în urma prăbușirii țarismului. Așadar, proiectul Republicii Moldovenești dintre Prut și Nistru era privit în strânsă legătură cu perspectiva reîntoarcerii la vatra maternă românească [2, p. 13].

Este cazul să menționăm că anume contextul, ca o sumă de factori și de condiții, a jucat un rol esențial la proclamarea Republicii Democratice Moldovenești. Formarea Republicii s-a produs, pe bună dreptate, printr-un efect al contaminării [3, p. 231]¹, dar și ca o reacție de autoprotejare a corpului Basarabiei de curenții distructivi și toxici ai decăderii Imperiului Rus.

Să reconstituim pe scurt evenimentele de atunci. Rusia se declarase o Republică federativă a Sovietelor la 25 octombrie 1917. Apoi, ca o reacție imediată la detronarea Guvernului Provizoriu și luarea puterii de V. I. Lenin (Ulianov) la Petrograd, pe 7 noiembrie

Ucraina vecină se proclamă Republică Populară, fapt care a precipitat includerea pe agenda Sfatului Țării a chestiunii declarării Republicii Democratice Moldovenești. Mai ales că în întreg cuprinsul fostei Rusii se discuta ideea formării unei comunități (con)federative a noilor republici naționale (un fel de *Comunitate a Statelor Suverane*, dintr-o perspectivă mai recentă), la care, în acea fază, ar fi intenționat să participe și liderii de la Chișinău. Or, din acest punct de vedere, era nevoie de o formă expresă de reprezentare la scara ținutului și de un mandat reprezentativ incontestabil.

FORMAREA REPUBLICII

În consecință, pe 2 decembrie 1917, Sfatul Țării a adoptat Declarația cu privire la Republica Democratică (Populară) Moldovenească. Discuțiile asupra preambulului Declarației au reliefat două puncte de vedere contrare: (1) în favoarea unei strânse relații cu centrul de la Petrograd sau cu un eventual Guvern al Rusiei, expus preponderent de reprezentanții populației minoritare și (2) în vederea asigurării unui statut efectiv noii entități basarabene, sprijinit de deputații moldoveni. În opinia deputatului bulgar Misirkov, nu ar fi existat suficiente temeiuri istorice pentru a declara Republica Moldovenească. El vedea în această inițiativă, nici mai mult, nici mai puțin, un prim „semn al naționalismului națiunii dominante”, propunând denumirea de Republică Basarabeană. I s-a obiectat, de către deputații Pantelimon Erhan și Ion Pelivan, că „la baza acestei denumiri trebuie să fie pus principiul național și nu geografic”, tot așa cum, de exemplu, „ucrainenii și-au numit Republica Ucraineană, dar nu Kieveană ori Poltavă”. Indignarea firească a deputaților moldoveni față de propunerea lui Misirkov a fost împărtășită cu înflăcărare și de polonezul Dudkevici [4, p. 56].

În baza dreptului la autodeterminare și organizare de stat național-teritorială și în scopul instaurării ordinii și consolidării cuceririlor democratice, Basarabia era declarată Republică Democratică Moldovenească, ca parte egală în drepturi a „Republicii Federative Democratice Ruse unite”. Conform Declarației din 2 decembrie, până la data convocării Adunării Populare basarabene, Sfatul Țării reprezenta puterea supremă a noii Republici.

Programul Sfatului Țării trasa o serie de obiective social-economice și politice, propunându-și, între altele, încheierea unei păci fără anexe și contribuții, în înțelegere cu Aliații și cu toate popoarele Republicii Federative Ruse.

Textul rezumativ al Declarației despre Republica Democratică Moldovenească a fost adus la cunoștința

¹Republica Moldovenească, menționează Valeriu Popovschi, „fiind creată mai mult de nevoie, nu are și nici nu poate avea nimic comun cu RASSM și RSSM, formate de Moscova, respectiv, în 1924 și 1940, în scopuri politice, și nici cu actuala R. Moldova”, iar încercarea unora de a se folosi de numele acesteia pentru a demonstra „continuitatea” în timp a „statalității naționale moldovenești” „nu este altceva decât o aberație” [3, p. 231].

Radei Centrale de la Kiev, Republicii Ural și Musulmane, Districtului Militar și Consiliului Comisarilor Poporului de la Petrograd [4, pp. 56-57].

Așa cum rezultă din textul Declarației, noua entitate dintre Prut și Nistru, proclamată în întreg cuprinsul fostei gubernii a Basarabiei, se revendica și se legitima, din punct de vedere politic, din dreptul său la autodeterminare, dar și „din trecutul său istoric”. Or, această din urmă sintagmă urmărirea să releve nu numai un anumit statut autonom pe care Basarabia l-a avut în cadrul Imperiului Rus între 1818–1828, dar și să reliefeze, în special, prin stema și drapelul său tricolor, vechea sa apartenență la SPAȚIUL MOLDOVENESC ȘI ROMÂNESC, deopotrivă. La fel de important este și faptul că, oricât de firavă, această formațiune de stat era una de inspirație și de factură EUROPEANĂ, care tindea să se structureze după modelul democrațiilor parlamentare, fapt care-i atrăgea antipatia și ostilitatea forțelor dirijate de sovietele bolșevizate, formate pe baze discriminatorii de clasă și de sorginte pseudo-democratică.

În istoriografia problemei, declararea Republicii Moldovenești ca parte componentă a Republicii Federative Democratice Ruse adeseori este interpretată drept aderarea Basarabiei la Rusia sovietică [5, pp. 158-166], în frunte cu guvernul bolșevic. O asemenea interpretare este eronată, deoarece (1) această doar prezumată entitate Federativă Rusă nu trebuie confundată, nici ca teritoriu, nici ca formă de organizare statală, cu Rusia propriu-zisă; (2) Federația democratică urma să reunească pe principii benevole și egale teritoriile naționale din cadrul fostului Imperiu Rus, proclamate republici, între care, ca membru egal cu celelalte state, și Rusia în frontierele sale naturale, avându-se în vedere, mai curând, dacă am face o paralelă istorică, o anume Comunitate a Statelor Independente, formată în urma dispariției URSS în 1991; (3) această *comunitate de state* a existat, subliniem, doar în fază de proiect, ea fiind „numai postulată, dar în realitate nu fusese nici organizată, nici proclamată!” [6, p. 123]. „Federația, observă și istoricul american Charles Upson Clark, a fost proclamată de fapt și de Ucraina și de republicile similare de pe Don, iar în Crimeea s-a făcut un efort ca să se țină o întrunire la Kiev pentru întocmirea unei constituții federale. Dar guvernul bolșevic de la Petrograd nu era favorabil [proiectului dat], sperând într-o comunizare completă a noilor state” [7, p. 125], aceasta fiind cauza principală ce a condus la anularea proiectului respectiv.

Trebuie de subliniat că Sfatul Țării, ca și Rada Centrală de la Kiev și alte instituții similare constituite în teritoriile naționale ale fostului Imperiu, nu a recunoscut oficial regimul bolșevic. Sfatul Țării ar fi

fost dispus, eventual, să vadă în guvernul condus de Lenin (Ulianov) doar o instituție a Rusiei în hotarele sale naturale, nu și a așa-zisei Federații Democratice, al cărei statut, prerogative, organisme administrative și legislative trebuiau să fie edificate de comun acord și benevol de toate statele interesate.

Atragem atenția că prin proclamarea Republicii Moldovenești în cadrul unei viitoare Republici Federative Democratice Ruse „Basarabia se declară de fapt (*de facto* – n.n.) independentă” [8, p. 119]. Includerea acestei prevederi în Declarația din 2 decembrie a fost determinată de contextul general al epocii. Putem admite că tânăra clasă politică basarabeană, ca și cea ucraineană, de exemplu, credea sincer în acea fază că reunirea lor în cadrul unei ipotetice Federații era o cale de salvagardare a idealurilor revoluționare și a democrației, precum și de dezvoltare social-economică durabilă. Totodată, în condițiile în care în teritoriul Basarabiei, ca spate al Frontului Român, se înregistra o prezență masivă a trupelor ruse, căzute în dezordine și demonstrând nesupunere față de disciplina militară sau față de orice factori administrativi și care nu aveau cum să împărtășească valorile renașterii naționale din ținut, proclamarea formală a Republicii în cadrul unei viitoare Federații Ruse, după cum s-a observat în istoriografie, „a mai fost și o manevră tactică, necesară” [3, p. 233].

De asemenea, este important să accentuăm că noua entitate cu capitala la Chișinău, declarată de Sfatul Țării, avea toate atribuțiile și drepturile suverane pentru a funcționa și a participa la negocieri EXTERNE. Faptul că noua Republică avea și prerogative în sfera politicii externe, reliefează statutul său de subiect suveran, și nu de republică autonomă, cum s-a afirmat adeseori. Mai mult decât atât, odată cu declararea Republicii Democratice Moldovenești, statutul Basarabiei autonome, proclamate de Congresul Militarilor Moldoveni la 21 octombrie 1917, încetează, fosta gubernie a țărilor adjudecându-și, grație dreptului la autodeterminare, o formă net superioară de statalitate (republica).

Ar mai fi de adăugat că la o analiză a textelor, în rusă și română, ale Declarației cu privire la Republica Moldovenească se observă că într-un caz aceasta este numită Republică Populară Moldovenească, iar în celălalt – Republică Democratică Moldovenească. În documentele Statului Țării sau ale instituțiilor sale executive se întâlnesc ambele mențiuni, iar în Declarația de Unire din 27 martie 1918 se vorbește exclusiv despre Republica Democratică Moldovenească, ceea ce atribuie anume acestei din urmă formule, încetățenite în istoriografie, o mai mare pondere și prioritate.

CRIZA DE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1918 ȘI INDEPENDENȚA

Este cazul să menționăm că la sfârșitul anului 1917 – începutul anului 1918, în urma prăbușirii Frontului Român, ca o consecință a ieșirii unilaterale a Guvernului bolșevic din război, are loc o acutizare bruscă a crizei politice, social-economice și militare din regiune, care a afectat profund situația Republicii Moldovenești. Apărută pe un teren viran, tânăra Republică dintre Prut și Nistru trebuia să învețe din mers arta conducerii afacerilor de stat, să asigure buna orânduire social-economică și administrativă, să mențină ordinea publică și securitatea vieții într-un teritoriu extrem de afectat de vecinătatea teatrului de război. Problema resurselor umane și materiale, la centru, dar și în teren, era o chestiune existențială pentru conducătorii Republicii. Mai ales că, deși se bucura de o largă susținere în diverse medii, Republica Moldovenească avea și mulți contestatari, adversari și dușmani, care nu priveau cu ochi buni formarea unei entități naționale în siajul politicii Alianțelor europene și promotoare a unor principii și obiective democratice. Iar din cauza slăbiciunii sale militare, mai ales, Republica risca să devină o pradă ușoară în mâinile forțelor inamicale.

Să amintim că la 5 ianuarie 1918, autoritățile bolșevice au dizolvat cu baioneta Adunarea Constituantă a întregii Rusii, punând capăt experimentului democratic inițiat de Revoluția din Februarie de la Petrograd. La Harkov se puneau bazele unei Republici Sovietice Ucrainene care, sub steagul armatei roșii, urmărea să preia puterea în întreg teritoriul Ucrainei Populare cu capitala la Kiev. În aceste condiții extrem de alarmante, prin Universalul nr. 4 din 13/26 ianuarie 1918 Republica Populară Ucraineană și-a proclamat independența de stat.

Tot atunci, la Chișinău s-a încercat o lovitură împotriva Sfatului Țării care a cerut ajutor de la Guvernul României. La 6 ianuarie 1918 secția de front a RUMCEROD-ului de la Odessa a încercat să destabilizeze situația, să suprima Sfatul Țării și să pună mâna pe putere. În situația de criză acută prin care trecea Republica Moldovenească, Guvernul României, dând curs demersurilor executivului legitim de la Chișinău și de comun acord cu Alianții și cu generalul Șcerbaciov, comandantul Frontului Român, a dispus, în deosebi, din considerente de securitate militară, trimiterea a patru divizii peste Prut, în ajutorul autorităților basarabene. În consecință, guvernul bolșevic al lui Lenin (Ulianov) a rupt relațiile cu România și a sechestrat tezaurul român, transportat spre păstrare la Moscova în anii 1916–1917.

După ce pericolul uzurpării puterii de stat a fost înlăturat, iar factorii care au atentat la integritatea Republicii au fost îndepărtați, grație ajutorului oferit de armata română și de Marile Puteri Aliate, ca Franța, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Italia, instituția executivă, Consiliul Directorilor Generali, a examinat situația creată după proclamarea independenței statului ucrainean și a conchis că decretarea independenței Republicii Moldovenești devenise o necesitate vitală. Uzitând de dreptul la autodeterminare până la secesiune, Republica Moldovenească trebuia să-și proclame independența pentru a-și consolida situația și statutul în plan intern și extern.

Sfatul Țării a ales o comisie din 15 deputați, dintre care 6 minoritari, care aveau sarcina să redacteze Declarația de independență. Ion Buzdugan a propus ca independența să fie decretată în data de 24 ianuarie, ziua unirii Principatelor Române.

În ziua istorică de 24 ianuarie a anului 1918, „în virtutea situației care s-a creat și în corespundere cu voința poporului”, Sfatul Țării a adoptat cu unanimitate de voturi Declarația prin care proclama Republica Democratică Moldovenească independentă. Sfatul Țării era declarat Organul Suprem al Republicii. Fos-tul Consiliu al Directorilor devenea Consiliu de Miniștri, ceea ce avea menirea să reliefeze noul statut al Republicii. O sarcină prioritară pentru politica sa externă era „stabilirea unor relații pașnice cu toate statele apropiate și îndepărtate, precum și încheierea unor acorduri prietenești cu ele în domeniul politicii și economiei”. Republica Moldovenească independentă se pronunța pentru „încheierea cât mai grabnică a păcii democratice generale de comun acord cu toți aliații”. În politica internă, se urmărea „consolidarea tuturor libertăților și drepturilor cucerite până atunci. Sfatul Țării reconfirma angajamentul de a convoca neîntârziat Adunarea Populară, care trebuia să adopte Constituția și „relațiile de alianță cu alte state”, *dacă aceasta ar fi fost spre binele popoarelor* tânărului stat independent. Apropo de idealismul curat democratic al unor obiective declarate de Sfatul Țării, ar merita pusă întrebarea la ce poate servi un asemenea act fundamental precum o Constituție, dacă societatea nu dispune de forțele necesare pentru a o apăra și a se bucura de roadele acesteia?... O sarcină urgentă rămânea în continuare soluționarea problemei agrare prin trecerea pământului „fără răscumpărare către poporul truditor pentru folosință egală”. Prezența trupelor române disciplinate, după cum se menționa, contribuia la stabilirea ordinii publice, asigurându-i fiecărui cetățean „posibilitatea de a se folosi de roadele muncii sale, apărându-le împotriva jefuirii de către bandele de tâlhari” [4, pp. 76-77].

Consiliul de Miniștri de la Chișinău a trimis o delegație la Iași pentru a aduce la cunoștința Aliților Declarația Sfatului Țării, „primită cu căldură de statele prietene”. Aliții au dat asigurări, dar numai verbale, reprezentanților Chișinăului că recunoșteau Republica Democratică Moldovenească independentă. De ce s-au dat numai asigurări verbale? Reținerea Aliților în această privință trebuie privită la o scară mai mare: Puterile Aliate în acea fază încă mai sperau să reanimeze Frontul din Est, esențial pentru ușurarea efortului de război în Vest, cu ajutorul noilor autorități bolșevice cu care au contactat o vreme, însă fără succes. După ce Guvernul bolșevic a semnat în mod unilateral la Brest-Litovsk pacea separată cu Puterile Centrale, atitudinea Aliților față de Soviete s-a modificat în mod radical.

Fără îndoială, proclamarea Independenței de stat a Republicii Democratice Moldovenești a pus într-o lumină nouă responsabilitatea oamenilor politici basarabeni pentru destinul Basarabiei. În măsura în care straturi considerabile ale populației, în virtutea inerției unui trai netulburat de decenii, nu reușeau să deslușească mersul rapid al evenimentelor, era nevoie de o clasă politică determinată și clarvăzătoare. Totodată, începând cu acest punct de cotitură din viața Basarabiei, conducerea de la Chișinău va fi susținută de autoritățile României care, purtând răspunderea istorică pentru destinul poporului român și având o mai clară viziune asupra evoluțiilor complicate din epocă, vedeau independența Republicii dintre Prut și Nistru prin prisma readucerii ei la momentul oportun acasă, ca o clauză de recuperare a unui destin comun după mai bine de 100 de ani de înstrăinare forțată.

Contextul regional turbulent și fragilitatea geopolitică a Basarabiei, dificultățile interne și, mai ales, situația economică extrem de precară a Republicii ofereau prea puține șanse pentru ca independența declarată să dobândească un conținut adecvat. Această realitate crudă era profund percepută de oamenii politici basarabeni. Pândită și de riscul de a deveni un teatru sângeros al pretențiilor teritoriale, Basarabia, așa cum rezultă din luările publice de atitudine ale factorilor decizionali de la Chișinău, nu se *auto-condamnase* la o independență iluzorie, fiind puse în balanță și cântărite toate costurile.

În perioada imediat următoare independenței, autoritățile de la Chișinău au încercat să obțină recunoașterea internațională a Republicii Moldovenești de către statele coaliției austro-germane. Într-o scrisoare din 12/24 februarie 1918, prim-ministrul D. Ciugureanu cerea Puterilor Centrale să recunoască Republica Democratică Moldovenească independentă, dar

la această solicitare nu i s-a răspuns [6, pp. 280-281]. După cum se vede, în planurile de război ale Puterilor Centrale prioritară era încheierea negocierilor de pace cu Rusia, Ucraina și România, Basarabia fiind inclusă de Germania în oferta de război pusă pe masa Guvernului de la București încă înainte de 1914. Apoi, la curent cu orientarea pro-Antanta și, deci, împotriva Puterilor Centrale, a autorităților de la Chișinău, comandamentul german nu putea risca recunoașterea unei entități vulnerabile, sub toate aspectele, într-un spațiu de mare importanță strategică, cu ieșire la Marea Neagră și la Gurile Dunării.

DINAMICA CONTEXTULUI: DE LA AVERESCU LA MARGHILOMAN

Între timp, la o întâlnire la Iași, prim-ministrul României, basarabeianul Al. Averescu, le spunea lui I. Inuleț și D. Ciugureanu că *guvernul său recunoștea independența Republicii Moldovenești* și nu proiecta „niciun fel de anexări” și că puteau conta oricând pe susținerea sa. Dar, cabinetul Averescu a fost dizolvat. Președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit Alexandru Marghiloman, liderul Partidului Conservator. Prin numirea acestui nou guvern, „pentru fruntașii politici basarabeni, cât și pentru presa basarabeiană datele problemei unirii s-au schimbat”. Un guvern conservator, „compus aproape exclusiv din moșieri latifundiați”, în condițiile în care la Chișinău activa un Sfat al Țării, apărut din spuma Revoluției ruse, după cum observa Octavian Ghibu, „putea constitui într-adevăr o piedică pentru unire” [9, p. 198]. Putea, să observăm, dar n-a constituit, pentru că IMPERATIVUL unității naționale a fost asumat și de unii, și de alții, indiferent de originea lor socială sau de convingerile politice.

Pe de altă parte, formularea unor pretenții teritoriale ucrainene deschise față de Basarabia a determinat o reacție de respingere categorică a unor asemenea intenții. Dacă, așa cum arată documentele din epocă, autoritățile Republicii Populare Ucrainene și-ar fi dorit o împărțire a Basarabiei cu România, puterea bolșevică, după cum s-a văzut în timpul schimbului de scrisori din 5-8 martie 1918 între Cr. Rakowsky, emisarul lui Lenin la Odessa, și prim-ministrul A. Averescu, urmarea să preia peste capul Ucrainei întregul ținut dintre Prut și Nistru.

Așadar, în timp ce dinspre Est, de dincolo de Nistru, Republica Moldovenească era amenințată de pericolul sfâșierii teritoriale sau al căderii sub dictatura bolșevică, dinspre Vest, din Iași, unde se refugiaseră autoritățile României în vreme de război, i se deschidea perspectiva de a reveni la trunchiul firesc al

civilizației sale și de a se pune în niște timpuri extrem de tulburi și de periculoase la adăpostul statului român.

Trebuie de subliniat că în aceste circumstanțe, rolul de arbitru în ceea ce privește clarificarea destinului Basarabiei și l-au asumat Puterile Centrale și, înainte de toate, Germania. Drept urmare, demersul Ucrainei de a permite reprezentanților săi să participe la negocierile de pace de la București cu Puterile Centrale a fost respins, dar, totodată, acestea s-au pronunțat și împotriva prezenței delegației de la Chișinău la tratative.

În același timp, în urma semnării de către Guvernul Marghiloman a tratatului de pace cu Puterile Centrale a fost înlăturată orice opoziție din partea acestora în ceea ce privește perspectivele readucerii Basarabiei în cadrul României. În acele condiții vitrege, trebuie să observăm, acceptul Centralilor în privința Basarabiei era un factor indispensabil, ca și al Aliaților, de altfel, la care trebuie să adăugăm voința de revenire acasă a Basarabiei înseși, ca și determinarea în același sens a Guvernului român.

CONSTANTIN STERE ȘI REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ

Pentru prim-ministrul Marghiloman apropierea de liderii Republicii de la Chișinău nu se putea face fără a se apela la basarabeianul Constantin Stere, de baștină din Cîrșău, județul Soroca, cea mai mare autoritate pentru populația dintre Prut și Nistru.

În această fază, meditănd asupra oportunităților ce se deschideau în timp de război, Stere atrăgea atenția asupra luării în calcul a *voinței* reprezentanților Basarabiei în Sfatul Țării. „Pentru orice Român, realipirea Basarabiei, acesta este termenul pe care îl folosește Stere, care ne-a fost atât de mișelește răpită sub regimul țarist, nu poate însemna decât triumful *dreptului și al dreptății*”. După el, triumful „dreptului și dreptății” nu se putea realiza „împotriva voinței Basarabiei libere, exprimate în „Sfatul Țării” [10]. O altă condiție obligatorie, pe care nu obosește s-o sublinieze, este alinierea la Puterile Centrale care păreau să câștige războiul, ceea ce pe moment putea să pară adevărat, dar în realitate greșit, pentru că soarta conflagrației mondiale a fost alta [11]. Deși a declinat oferta de a face parte din noul guvern Marghiloman, el îl asigura pe prim-ministrul României că va avea concursul său hotărât, „pentru tot binele pe care îi va fi dat să-l înfăptuiască” [12]. Speranțele lui Stere și crezul său în înfăptuirea *idealului național* se legau direct de obiectivele Consiliului de Miniștri în frunte cu Marghiloman [13, p. 174; 14].

Stere insista asupra luării în considerare a realităților politice și sociale din teritoriul dintre Prut și Nistru și din fostul spațiu al Imperiului Rus. „N-am intrat în Basarabia ca liberatori din jugul țarilor, ci după o revoluție prin care s-au afirmat de către poporul în-suși principiile de echitate și dreptate socială”, arăta neobositul luptător pentru drepturile naționale. El era convins că după prăbușirea autocrației, „nimic nu mai putea sta în calea democrației și a principiilor de libertate națională”. Stere avea satisfacția de a constata că acea concepție a sa precum că „*numai după căderea țarismului se va putea pune în întregime problema românească*” se adeverise. „Calea de înălțare a neamului nostru *ducea prin Basarabia*” [15], rezuma Stere. În concepția sa, el însuși un militant democratic cu vederi radicale, dezlegarea problemei Basarabiei în contextul complicat al anului 1918 trebuia să aibă la bază principiile și libertățile democratice și naționale. În primul rând, trebuia să se aibă în vedere că „în momentul Unirii” Basarabia nu mai era „o gubernie rusească”, ci „un stat independent, o „Republică Moldovenească”, proclamată „în baza dreptului revoluționar la autodeterminare a popoarelor”.

Calea ideală pentru soluționarea chestiunii basarabene, după profesorul Stere, trecea (1) prin etapa recunoașterii Republicii Moldovenești ca un nou stat independent de Puterile Europene, pentru care, conform principiilor dreptului și tradițiilor istorice din epocă, nu era necesar consimțământul țării din care noul stat s-a desprins după revoluție și apoi (2) prin etapa în care un stat independent „este în drept oricând, pe baza unui tratat și în condițiuni stabilite de acest tratat, să se unească în orice formă ar voi cu vreun alt stat” și, iarăși, nefiind necesar consimțământul statului de care s-a desprins, adică, al Rusiei. Soluția preconizată de Stere îmbrăca forma unui „act internațional de unire între două state independente”, care să garanteze astfel soliditatea actului de unitate națională înfăptuit, încât să nu i se poată găsi vreun cusur sau să i se aducă vreo atingere la viitorul congres al păcii. Aceasta era calea pe care Stere o promova, dar, „întâmpinând rezistență”, după cum va declara peste ani, fără a deschide parantezele, aici presupunându-se de față un concurs de factori de natură obiectivă și subiectivă, va căuta să ajungă „la o formulă cât mai apropiată” concepției sale [13, pp. 174-175].

În condițiile complexe ale anului 1918, în care tânăra Republică Democratică Moldovenească nu a dobândit recunoașterea internațională, *tratatul* despre care vorbea Stere a luat forma Declarației de Unire a Basarabiei cu România, din 27 martie/9 aprilie 1918.

DESPĂRȚIREA DE REPUBLICĂ ȘI SEMNIFICAȚIA UNIRII

La invitația prim-ministrului Marghiloman, Stere a mers la Chișinău, unde, după o primire fastuoasă, a avut în câteva zile o sumedenie de întâlniri cu reprezentanți ai diverselor medii politice, sociale și etnice pe marginea destinului Basarabiei. A contribuit la identificarea unui compromis între fracțiunile din Sfatul Țării în chestiunea Unirii.

Este locul să observăm că la Chișinău Stere a repetat, practic, cuvintele, pilda și, dacă se poate spune, chiar misiunea lui Mihail Kogălniceanu care declara la 14 octombrie 1857 în Divanul ad-hoc de la Iași, că în cele două Principate trăiește un singur popor, „cu același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași drepturi în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași misie de împlinit” [16, pp. 260-261].

Fiind ales membru al Sfatului Țării, în semn de profundă grațitudine pentru activitatea și opera sa națională și politică, lui Stere i s-a acordat privilegiul de a-și da votul în favoarea Unirii [4, pp. 106-110]. „Când am fost ales deputat în Sfatul Țărei din Basarabia și astfel mi-a fost dat să fiu unul din cei 87 (86 – n. a.) deputați naționaliști, cari au votat unirea Basarabiei cu Patria mamă, *redactând după însărcinarea blocului moldovenesc declarația de unire*, acest act mare în istoria neamului, am fost conștient că în adevăr prin el se pune piatra de temelie pentru România de mâine”, va declara Stere ulterior [17]. Își văzuse visul readucerii Basarabiei acasă împlinit.

Visul împlinit al lui Stere, ca și *al tuturor românilor*, era fundamentat, nu întâmplător, el fiind profesor universitar de drept administrativ și constituțional, pe temeliile dreptului internațional din epocă. Mai exact, tezele și principiile puse la baza Declarației de Unire a Basarabiei cu România, redactate de însuși Stere, se regăsesc în suita de elemente conceptuale care formează punctul de vedere al marelui basarabean asupra acestei chestiuni de interes național fundamental.

Astfel, Actul Unirii din 27 martie 1918 se întemeiază pe *dreptul istoric* și *dreptul de neam*, precum și pe *dreptul la autodeterminare* al teritoriului dintre Prut și Nistru, tot aici fiind inclusă și sintagma Basarabia, *fiica*, și *mamă-sa*, România, ca o reflectare a legăturii indestructibile dintre părțile unității românești. Totodată, întreg eșafodajul Declarației de Unire poartă un puternic suflu emancipator și o largă încărcătură democratică în ceea ce privește evoluția de viitor a românilor. În fine, toate acestea erau în deplin consens cu vederile lui Stere, cu valorile democratice promovate

de mișcarea de emancipare națională din Basarabia la începutul secolului al XX-lea și, în special, de Sfatul Țării în anii 1917–1918.

Ziua Unirii a fost, în același timp, „ziua discursului de despărțire a Republicii Democratice Basarabene Moldovenești Independente” [4, p. 116]. Dintr-o perspectivă anume, însăși formula *Republica Democratică Moldovenească (Basarabia)* fixată în textul Declarației de Unire era rezultatul unui compromis între autoritățile de la Chișinău și cele ale României, menit să sublinieze atât dreptul istoric al revenirii vechiului ținut românesc la vatra străbună, cât și principiul politic al autodeterminării popoarelor. În textul Declarației se amintește doar o singură dată numele *Republicii Democratice Moldovenești*, la început, pe când denumirea *Basarabia* este enumerată de 12 ori. În urma adoptării Declarației de Unire, Republica Democratică Moldovenească a încetat, *de jure* și *de facto*, să mai existe. Basarabia a redobândit statutul firesc de provincie românească, dar păstrându-și pentru o perioadă de tranziție o organizare administrativă autonomă. Dizolvarea Republicii – prin adoptarea soluției de unificare cu statul român – a fost cu atât mai inevitabilă, cu cât o enclavă autonomă cu o formă republicană de guvernământ în cadrul ... unui Regat ar fi fost totalmente împotriva firii. Nici Constituția României nu conținea un cadru legal care să permită existența unor entități autonome în frontierele statului. Această situație a fost conștientizată de clasa politică basarabeană, care a realizat irelevanța păstrării Republicii dintre Prut și Nistru după data de 27 martie.

Cu certitudine, Unirea din 27 martie a dat expresie tendinței firești a românilor basarabeni de revenire la vatra strămoșească, reprezentând în circumstanțele complexe ale anului 1918 o autentică salvare nu numai pentru ființa națională din Basarabia, ci și pentru consolidarea și extinderea valorilor democratice în întreg spațiul românesc. Importanța determinantă a revenirii Basarabiei la trunchiul matern a făcut ca dizolvarea Republicii Democratice Moldovenești să fie percepută ca un moment de despărțire inevitabil, speranțele populare legându-se de acum încolo de statul român. Dar, trebuie să menționăm că această formă de statalitate embrionară a teritoriului dintre Prut și Nistru, ca expresie a autodeterminării naționale, a fost un vehicul util și un mijloc important și legitim în procesul complicat de descătușare și de regăsire a celor două maluri ale Prutului. În procesul de afirmare a identității Republicii dintre Prut și Nistru, de impunere a liniei sale politice axate pe principiile unei democrații incipiente de tip parlamentar, de desprindere de sub tutela fostei metropole și de redescoperire a drumului către vatra strămoșească cele două instituții de bază ale sale –

Sfatul Țării și cele două Consilii executive – au acționat de comun acord și la unison. Republica Democratică Moldovenească și-a jucat rolul său istoric în procesul de dezlipire de spațiul țarist și de emancipare, până în punctul în care Basarabia a revenit la trunchiul matern. În fine, renunțând la o statalitate pe care nu aveau resurse să și-o asume până la capăt, care putea deveni o pradă ușoară pentru poftelile expansioniste, românii din Basarabia, precum și etniile conlocuitoare, au câștigat în schimb o țară întregită, parte a spațiului liber european, pe care o vor edifica mai departe împreună cu frații lor din Bucovina, Transilvania, Banat și toată Țară Românească.

BIBLIOGRAFIE

1. Sfatul Țării. Documente. Procesele-verbale ale ședințelor în plen. Ediție de Ion Țurcanu, Știința, Chișinău, 2016, 824 p.; Agenția Națională a Arhivelor, F. 727.
2. Negru Gh. Militarii moldoveni și Unirea Basarabiei cu România. În: Destin Românesc, Chișinău-București, 1999, nr. 1, 9-14.
3. Popovschi V. Biroul de organizare al Sfatului Țării (27 octombrie – 21 noiembrie 1917) / Republica Democratică Moldovenească (Formarea și evoluția. 1917–1918), București-Brăila: Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, 2017. 366 p.
4. Cojocaru Gh.E. Sfatul Țării. Itinerar. Chișinău: Civitas, 1998. 176 p.
5. Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Chișinău: Tipografia AȘM, 1997. 304 p.
6. Harea V. Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și comentarii. Iași: Eminescu, 1995. 298 p.
7. Clark Charles Upson. Basarabia. În: Basarabia română. Antologie. București: SEMNE, 1996.
8. Inculeț I. O revoluție trăită. Chișinău: Universitas, 1994. 144 p.
9. Ghibu O. Primejdia de peste Nistru – Ucraina vrea să se întindă până la Prut. În: Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente, Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc. Chișinău: Hyperion, 1995. 346 p.
10. Stere C. Peste Prut... În: Lumina, 4 februarie 1918.
11. Stere C. Clipele sunt numărate... În: Lumina, 15 februarie 1918.
12. Stere C. Guvernul Marghiloman. În: Lumina, 21 martie 1918.
13. Stere C. Singur împotriva tuturor. Chișinău: Cartier, 1997, 320 p.
14. Adevărul, din 8 mai 1930.
15. Stere C. Problema românească, o problemă europeană. În: Lumina, 2 noiembrie 1918.
16. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. București-Brăila: Editura Academiei Române, Muzeul Brăila „Carol I”, Editura Istros, 2016. 536 p.
17. Stere C. Basarabia și România Mare. În: Lumina, 14 noiembrie 1918.

Sergiu Galben. *Flori în grădină*, 2017, pânză, ulei, 68 × 70 cm.